

Wójcik, Zbigniew J.

"Z dějín věd a techniky na Slovensku", T. VIII, Bratislava 1977 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 24/r1, 192-194

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

furnishing prescriptions how to prepared drugs, some of them quite complicated), 3) extensive Index.

The authors attempted to find answers to the following questions: 1) what species of plants were compulsory in Polish dispensaries arranged according to the requirements of the *Pharmacopoeia Regni Poloniae*?, 2) where did they come from: were they native or foreign or even exotic?, 3) in what form (bark, roots, herbs, resins, balms etc.) did they come to the herb storehouses of the dispensaries?, 4) what drugs were made in the local laboratories?, 5) are these raw materials of the 1817 still used in modern medicine? 6) what new materials have won general estimation in modern times?

6

H. Bukowiecki, M. Furmanowa: *On changes in the nomenclature of some medicinal plants in the post-Linnaean period*. No. 21:1971 p. 47—57.

In the history of botanical nomenclature the year 1753 opens the modern era. From that time, that is from the publication of Linnaeus's *Species Plantarum* all species of flowering plants supplemented with dates of publication and bibliographical annotations have been collected in the monumental *Index Kewensis*. This *Index* has been appearing since 1895. It can be compared to the most comprehensive dictionaries called by philologists thesauri (e.g. *Thesaurus Linguae Latinae*). From this thesaurus the authors draw examples of homonymy of Polish medicinal plants fairly frequent in the Latin nomenclature.

It appeared that several botanists used sometimes the same name to denote completely different species. One example is the name *Pinus silvestris* applied by Linnaeus, Baumgarten, Gouan, Laureiro, Miller and Thunberg to six quite different plants.

Taxonomy becomes an increasingly precise discipline. This task is fulfilled by the *International Codices of Botanical Nomenclature* published since 1952. Owing to international cooperation and authority of these *Codices* it is unlikely that anyone should dare create homonyms.

The Warsaw pharmaceutical botanists published some other papers in: "Acta Societatis Botanicorum Poloniae", "Comptes rendus mensuels de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres", "Quarterly Journal of the History of Science and Technology", "Polish Pharmacy", "Quarterly Journal of Warsaw Academy of Medicine" and *Monographs from the History of Science and Technology*.

The review of these historical papers will subsequently be reported.

Henryk Bukowiecki
(Warszawa)

„Z dějn věd a techniky na Slovensku”. [T.] VIII. VĚDA. Vyd. Slovenskej Akadémie Věd. Bratislava 1977, 478 s. ilustr., bibliografia w notkach, streszcz. niem.

Na ogół niewiele wiemy o stanie badań nad dziejami nauki i techniki na Słowacji. Publikacje z tej dziedziny docierają do nas sporadycznie. Każdorazowo jednak jesteśmy nimi faszynowani zarówno ze względu na gruntowne ujęcie tematu¹, jak i wysoki poziom edytorski poszczególnych wydawnictw. Dotyczy to także najnowszego tomu „Z dějn věd a techniky na Slovensku”, rocznika wydawanego

¹ Myślę przede wszystkim o wydanej w Bratisławie w 1970 r. książce Š. Butkoviča pt. *História slovenského drahého opálu z Dubínka*, której recenzja ukazała się w 1972 r. w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” (nr 1 s. 140—142).

przez Oddział Historii Nauki i Techniki przy Instytucie Historii Słowackiej Akademii Nauk w Bratysławie.

Nie wszystkie tomy tego czasopisma śledziłem na bieżąco (zresztą kompletu nie ma żadna biblioteka państwowa w Polsce). Ostatnie tomy eksponowały w poważnym stopniu dzieje medycyny i nauk matematyczno-fizycznych oraz niektóre zagadnienia rozwoju techniki. Najnowszy tom ma zestaw opracowań, które zainteresują wszystkich historyków nauki i techniki. Składa się on z kilku części: „Studia i artykuły” (15 opracowań), „Materiały archiwalne” (1 opracowanie), „Problemy organizacyjne i metodologiczne” (1 opracowanie) oraz „Bibliografia i dokumentacja” (1 opracowanie). Razem jest 18 artykułów, bogato ilustrowanych i bardzo szczegółowo udokumentowanych — zarówno powołaniami się na różnojęzyczną literaturę przedmiotu (niemiecką, węgierską, polską) jak i na archiwa czeskosłowackie i z innych krajów.

W pierwszej grupie opracowań zamieszczone zostały następujące artykuły (podaje je w tłumaczeniu polskim): Ján Tibenský: *Dwa wielkie jubileusze nauki światowej a Słowacja* (informacje o 275-leciu Akademii Nauk w Berlinie i 250-leciu Akademii Nauk w ZSRR oraz członkach tych instytucji związanych w ten czy inny sposób z badaniem Słowacji); Július Sopko: *Sredniowieczne rękopisy treści przyrodniczej i lekarskiej na Słowacji* (tu liczne powołania się na opracowania dotyczące działalności Uniwersytetu Jagiellońskiego, a w tym także na artykuły zamieszczane w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”); Gustáv Heckenast — *Pojawienie się i rozwój hut żelaza na Słowacji* (analiza tego zagadnienia od połowy XIV do początku XVI w. ze świetnymi ilustracjami i bogatą dokumentacją archiwalną); Jozef Vozár — *Użycie po raz pierwszy prochu strzelniczego w górnictwie (Freiberska legenda — zastosowanie w Bańskiej Szczawnicy)*, z danymi o zastosowaniu prochu po raz pierwszy na Słowacji w 1627 r.; L'ubomír Vilinam Prikriľ — *Przyczynę do rozwoju speleologii na Słowacji (Słowackie jaskinie na mapach)*, z bogatą ikonografią przedmiotu; Jozef Urgela — *Jozef Dekret Matejovie (1774—1841) pionier nowoczesnego leśnictwa*; Ivan Hrabovec — *Przyczynę do dziejów botaniki w pierwszej połowie XIX w. na Słowacji*, z licznymi danymi, m.in. o badaczach Tatr; Jaromír Hajda — *Jozef Maximilián Petzval — pionier nowoczesnej optyki i fotografii*; Alexander Varga — *Początki i rozwój telegrafu na Słowacji 1847—1886* (z licznymi ilustracjami dawnej aparatury i mapami sieci telegraficznej w omawianym okresie); Ivan Herčko — *Oddział Węgierskiego Towarzystwa Geologicznego w Bańskiej Szczawnicy* (m.in. z danymi o członku Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie — Krystianie Andrzeju Zippserze i obszerną bibliografią prac członków Oddziału); Rudolf Magula — *O rozwoju metod wydobywczych w kopalniach kruszców w Rudawach Spisko-Gemerskich w latach 1867—1938* (z bogatą ilustracją sposobów wydobywania); Ladislav Téth — *Kieźmarczanin MUDr. Vojtech Alexander — pionier rentgenologii*; Mikuláš Gyalokay — *Przyczynę do problemu zabezpieczenia osiedli i gleb gospodarskich przed wylewami rzek na ziemiach słowackich*; Pavel Adamuv — *Produkcja kotłów parowych w zakładzie metalowym K. Poledniaka w Koszycach*; Ladislav Dohnány — *Lecznictwo w Słowackim Powstaniu Narodowym*.

W dziale materiałów archiwalnych zamieszczono opracowanie T. Münza pt. *Rozprawa Fröhlicha o końcu świata*, które nawiązuje do obchodów kopernikowskich w 1973 r. Autor przeprowadził analizę traktatu Dawida Fröhlicha o treści astronomicznej, który został opublikowany w 1632 r. (do opracowania dołączono łańciski tekst traktatu). Natomiast kolejny szkic Jozefa Urgela pt. *Muzeum Leśniczo-Drzewne i Myśliwskie a dzieje leśnictwa* zawiera informacje o placówce w Zwoleniu w nawiązaniu do 20-lecia jej istnienia w 1975 r. Tom zamyka opracowanie dokumentacyjne A. Škorupovej i M. Hrochovej pt. *Wybrana bibliografia do dziejów nauk przyrodniczych, medycyny i techniki na Słowacji za lata 1972—1974*. Bibliografia ta

w zasadzie nie wyzyskuje publikacji polskich związanych głównie z rozwojem badań geologicznych i górnictwa. Nie jest ich wiele, ale też w tych latach były na ten temat komunikaty nawet w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”².

Nie sposób przedstawić szerzej analizy treści tak wielkiego tomu. Dlatego podam jedynie, że poszczególne opracowania pierwszego działu książki są napisane bardzo starannie. Do takiego sądu upoważnia analiza treści opracowania L. V. Prykrila, poświęconego analizom planów jaskiń słowackich. Znam dziesiątki artykułów i książek omawiających — na ogół na marginesie głównego tematu — dzieje poznania jaskiń tego kraju. Nigdzie dotychczas nie przedstawiono tak bogatego zestawu planów i nie przedstawiono analizy ich koncepcyjnego rozwoju. Z tych choćby względów opracowanie tego autora już obecnie uznać można za klasyczne.

Wielką wartość mają także artykuły dotyczące metod wydobywania rud, zastosowania prochu strzelniczego itp. Są to studia prostujące niekiedy mity (np. o priorytecie górników z Freibergu w zastosowaniu prochu strzelniczego w górnictwie), bądź w sposób istotny uzupełniające naszą wiedzę o recepcji myśli Mikołaja Kopernika, rozwoju rentgenologii, a nawet o sposobie walki z powodziami.

Najnowszy zeszyt „Z dějín věd a techniky na Slovensku” zasługuje na dokładniejszą lekturę. Opracowania zamieszczone w nim stanowią doskonałą wizytówkę pracy, przede wszystkim Oddziału Historii Nauki i Techniki w Instytucie Historii Słowackiej Akademii Nauk. Wiele z artykułów treścią swą wykracza poza problemy interesujące badaczy Słowacji. Z tych choćby względów tom ma także ważne znaczenie dla polskich historyków nauki i techniki.

Zbigniew J. Wójcik
(Warszawa)

² Por. np. notatkę pt. *Posiedzenie robocze Międzynarodowego Komitetu Historii Geologii w Bratysławie*, zamieszczoną w 1974 r. w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” (nr 2 s. 432—434).